पन्थः ठञ्। नवयज्ञप्रतिपादकग्रन्थव्याख्याने १ग्रन्थे नवयज्ञो वर्त्तेऽस्मिन् काले तम इति वा ठञ्। २नवयज्ञविधानयोग्ये काले च।

नाविक पु० नावा तरति "नौद्व्यचष्ठन्" पा० ठन्। १नावा तारिणि। नौरस्यस्य वाहनतया व्रीह्या० पक्षे ठन्। नौपृष्ठस्थदण्डचालनेन नौकाचालके २कर्णधारे "महावातसमुद्भूतामपरीक्षितनाविकाम्। अन्यनौप्रतिबद्धां वानोपेयात्तावमात्तुराम्" काम०नी० "नाविकपुरुषे न विश्वासः"। "अख्यातिरिति ते कृष्ण! मग्नानौर्नाविके त्वयि" इति च उद्भटः।

नाविन् त्रि०नौरस्यस्य व्रीह्या० पक्षे इनि। नाविके स्वामी।

नावोपजीवन पु० नावा उपजीवनमस्य आर्थे अलुक्स०। १नौचालनोपजीविजातिभेदे "निषादो मद्गुरं सूते दासं नावोपजीवनम्" भा०व्यातु० ४८अ०सङ्करजात्युक्तौ।

नाव्य त्रि०नावा तार्यं यत् "वान्तोयि प्रत्यये" पा०आवादेशः। १नौकयातार्यं देशे २नौतार्यनद्यादौ च "नाव्याः सुप्रतराः नदीः" रघुः। नवस्य भावः ष्यञ्। ३नूतनत्वे न०

नाव्युदक न० नावि स्थितमुदकं नावि अग्निहोत्रसमाप्तिं यावदुदकम्। १नौकास्थिते जले अग्निहोत्रार्थमग्निप्रणने कृते जलमात्रे च "तयोर्जलयोराहिताग्निना पाननिषेधः कात्या०श्रौ० ४।१०।१५ उक्तो यथा "अन्नतातिथ्यपनोदपूतिदावौधानवीषपक्वनाव्युदकानि वर्जयेत्" सू० नाव्युदकम् नौशब्देन "नौर्हि वा एषा स्वर्ग्या यदग्निहोत्रमिति" श्रुतेरग्निहोत्रमुच्यते तेन अग्निहोत्रार्थमुद्धरणे कृते तत्समाप्तिं यावत् उदकपानं न कुर्यादित्यर्थः। अथ वा नावि नौकायां यदुदकम् तस्य पानं न कुर्यादिति मानवे "या अन्तर्नाव्यापः स्युर्न तासामाचामेन्न लिह्यं दावोदध्यादिति"। यजमान आधानानन्तरमेतानि यावज्जीवं वर्जयेत्" कर्क०।

नाश पु० नश–भावे घञ्। १ध्वंसे निधने २अदर्शने ३पलायने ४अनुपलम्भे च मेदि०। ध्वंसश्च जन्याभावः इति नैयायिकाः अतीतावस्थेति सांख्याः "नाशः कारणलयः" सा०सू० "लीङ् श्लेषणे इत्यनुशासनात् लयः सूक्ष्मतया कारणेऽवस्थितिः सएवातीतावस्थाख्यो नाश इत्युच्यते" प्र०व०भा०। आत्यन्तिकनाशश्च कारणेन सह नाशः इति भेदः "विभेदजनकेऽज्ञाने नाशमात्यन्तिकं गते" संक्षेप० "अधिष्ठानावशेषो हि नाशः कल्पितवस्तुनः" वेदा०प० "स्मृतिभ्रंशात् बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात् प्रणश्यति" गीता।

नाशन त्रि० नाशयति नश–णिच् ल्यु। नाशके "त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः" गीता। एवं नाशको ऽप्यत्र "ये परस्वापहर्त्तारः परस्त्रीणाञ्च नाशनाः" भा० अनु० २१अ०।

नाष्टिक त्रि०नष्टं द्रव्यं स्वामित्वेनार्हति वा० ठञ्। १नष्टद्रव्यार्हे तत्स्वामिनि। "अस्य मूलनाहार्थं प्रकाश क्रयशोधितः। अदण्ड्यो मुच्यते राज्ञा नाष्टिको लभते धनम्" इति मनुः "यदि स्वं नैव कुरुते ज्ञातिभिर्नाष्टिको धनम्। प्रसङ्गविनिवृत्त्यर्थं चोरवद्दण्डमर्हति" वी०मि० व्यासः। प्रसङ्गः चोरत्वसंशयः।

नाष्ट्र त्रि० नश+णिच्–ष्ट्रन्। नाशके स्त्रियां टाप् गौरादिगणे मातामहीशब्दस्यपठनात् पितां ङीष् अनित्य इति पित्त्वेऽपि स्त्रियां न ङीष्। "सूर्यो मा दिवाभ्यो नाष्ट्राभ्यः पातु" ताण्ड्य० ब्रा० १।४।२ "विद्याभ्यो मा नाष्ट्राभ्यःपाहि" यजु० १०।१२

नासत्य पु० द्वि०व०। नास्ति असत्यं यस्य नञ्जाडित्यादिना पा० नञः प्रकृतिभावः। अश्विनीकुमारयोः अमरः। "नासत्याभ्यां वयति वपुः" यजु० १९।८२ अश्विनीकुमारौ च द्वौ नासत्यदस्रनामानौ यथाह "देवौ तस्यामजायेतामश्विनौ भिषजां वरौ। नासत्यश्चैव दस्रश्च स्मृतौ द्वावश्विनाविति" हरिवं० ९अ०। तेनास्य प्रत्येकाभिप्रायत्वे-एकवचनान्तमपि हरिवंशे तथाप्रयोगात्। निरुक्तकारस्तु ६।१२ "तौ अध्वर उगतो यज्ञम्ने सुष्टी ऐभगं नासत्या पुरन्धिम्" इमास्वचमधिजल्प नासत्यशब्दस्य निरुक्तिभेदानाह। सत्यावेव नासत्यावित्यौर्णवाभः। सत्यस्य २प्रणेतारावित्याग्रायणः, नासिकाप्रभवौ बभूवतुरिति वा"। तयोर्नासाभवत्वं च अरुणात्मजशब्दे ३५९पृ० दृश्यम्।

नासमौजस् पु० भजमानवंशस्य कम्बलबर्हिषः पुत्रभेदे "असमौजाः सुतस्तस्य नासमौजास्तावुभौ" हरिवं०१९अ० तत्पुत्रोक्तौ।

नासा स्त्री नास–शब्दे भावे अ। १शब्दे वा० करणे अ। २नासिकायां ३गन्धग्राहकेन्द्रियभेदे च। द्वारोपस्थित काष्ठे (भ्रमकाठ) (कपाणि) ख्याते ४पदार्थे अमरः ५वासकवृक्षे राजनि० तत्पुरुषस्य नासाकृतित्वात्तस्य तथात्वम्। नासायाः शुभाशुभलक्षणं गारुडे उक्तं यथा "शुकनासः सुखी स्यात्र शुकनासेऽतिजीवनम्। छिन्नाग्ररूपनासः स्यादगम्यागमने रतः। दीर्घनासे च सौभाग्यं चौर आकुञ्चितेन्द्रियः। स्त्रीमत्तुचिपिटनास